

Az ukrán helyzet nemzetközi aktualitásai – menedékkérők, kettős állampolgárok, megfigyelő misszió

Ukrajna 2022. februári orosz megtámadása Európa közelmúltbeli legnagyobb humanitárius válságát idézte elő, a folyamatban lévő háború egyre több áldozatot, pusztítást és kitelepítést okozott az ország határain belül és kívül. Ez legnagyobb részben az Európai Unióban és a szomszédos tagállamokban volt érezhető. Az EU, az ET és az EBESZ is igyekszik különböző formában segítséget nyújtani a menekülteknek, illetve Ukrajnának, és a magyar szabályozás májustól szintén további könnyítéseket irányoz elő az Ukrajnából érkező menekültek számára. Ugyanakkor a konfliktus fontos nemzetközi fejleménye, hogy az EBESZ a tagállamok döntése alapján azonnali hatállyal megkezdi különleges megfigyelő missziójának lezárását az országban.

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának¹ hivatalos honlapja szerint május 11-re több mint hatmillió fő hagyta el Ukrajnát, ebből másfél millióan tértek vissza az országba, azonban a határátlépések száma alapján nem lehet megállapítani, hogy ez a visszatérés mennyire tekinthető tartósnak. A menekültek legnagyobb része Lengyelországba menekült, majdnem egymillió fő Romániába, illetve körülbelül félmillió Magyarországra és végül Szlovákiába. Jelentős csoport távozott (önként vagy kényszerítve, illetve a szeparatista területekről) Oroszországba, valamint a szomszédos Moldovába is. Bár Ukrajna szomszédos országaiba érkeznek be a menekültek, a legnagyobb részük hamarosan továbbutazik az unió nyugati tagállamaiba, sokuk pedig rokonoknál és ismerősöknél talál szállást. Az invázió kitörésétől a harcok intenzitásának növekedésével március végéig emelkedett a menekülők száma, azóta viszont folyamatosan csökken (a frontvonal szűkülésével és keletre helyeződésével párhuzamosan). Ukrajnába is egyre többen térnek vissza, kezdetben főleg harcolni akaró férfiak, ma már több nő és gyerek is. Az Európai Unióban az ukrán állampolgárok, továbbá az Ukrajnában nemzetközi védelemben részesülő harmadik országbeli állampolgárok vagy hontalan személyek és családtagjaik átmeneti védelemben részesülnek, ha 2022. február 24-én vagy azt megelőzően Ukrajnában

¹ UNHCR: *Ukraine Refugee Situation* (2022. május 28.).

tartózkodtak. Azokat a harmadik országbeli állampolgárokat, akik február 24-én vagy azt megelőzően állandó tartózkodási engedéllyel tartózkodtak Ukrajnában, és nem tudnak biztonságosan visszatérni országukba, a tagállamok átmeneti vagy a nemzeti joguk szerinti megfelelő védelemben részesítik. Az EU továbbá igyekszik biztosítani, hogy a menedékkérelem beérkezésétől számított két hónapon belül munkát tudjon vállalni a kérelmező. Az unió a 2015-ös migrációs válság tanulságai nyomán 2019-ben megreformálta a menekültügyi szabályozást. A reform megerősítette a rendszer hatékonyabbá tételét, a közös finanszírozási keret létrehozását, a visszaélések csökkentését, illetve az érintett tagállamok támogatásának növelését. A menekült gyermekek és fiatalok oktatásának biztosítása azonban ennél jóval nagyobb problémát jelent ma is. Az EU ukrán nyelvű online oktatási segédanyagok biztosítása, a diákok képezéseinek elismerése által igyekszik megkönnyíteni a beállt helyzetet. Magyarország a köznevelési törvény értelmében minden olyan nem magyar állampolgárságú gyermek számára biztosítja a nevelés-oktatásban való részvételt, aki menekültstátuszt kér. Hazánkban kevés ukránul beszélő pedagógus van, így az oktatást más módon kell megszervezni, elsődleges, hogy az ukrán gyerekek minél előbb megtanuljanak magyarul.

Az EU a fentiekén kívül a helyzetre való tekintettel többféle támogatást nyújt² mind a menekültek, mind a „frontországok” számára és az EU külső határainak megerősítésére. Márciusban az EP elfogadta a Bizottság javaslatát az európai kohéziós akciótervről (CARE), amely forrásokat irányít a fogadó országokba, illetve azok felhasználhatják fennmaradó forrásait a menekültek ellátására. Így Magyarország is kap forrásokat a helyzet kezelésére.³ Ezenfelül Moldovát is támogatják, valamint az EU egészségügyi készletei is további segítséget jelentenek. Márciusban aktiválták az ideiglenes védelemről szóló irányelvet is, amelynek célja, hogy az EU azonnali ideiglenes védelmet biztosítson a háború elől menekülő személyeknek. Ez lehetővé teszi, hogy EU-szerte harmonizált jogai legyenek azoknak, akiknek el kellett hagyniuk otthonukat (tartózkodási engedély, munkavállalás, egészségügy stb.). A menekültek számára folyamatosan biztosítják a tagállamok oktatási rendszerébe való integrálódást,⁴ valamint hasznos tudnivalókkal is segítenek.⁵ Emellett

² Európai Parlament: *Az EU válasza az ukrán menekültválságra* (2022. március 29.).

³ Kovács Ferenc: *Több mint százmilliárd forintot utal a menekültválság miatt az Európai Unió Magyarországnak. Index*, 2022. április 16.

⁴ *Az ukrán menekültek számára biztosított oktatás és támogatás. School Education Gateway*, 2022. május 18.

⁵ Európai Bizottság: *Tudnivalók az ukrán háború elől menekülőkről* (2022. május 28.).

tárgyalnak az uniós migrációs és menekültügyi paktumról is, amely tömeges bevándorlás esetén megosztaná a felelősséget. A Bizottság iránymutatást adott ki az Ukrajnával közös határokat ellenőrző szervek támogatására, valamint engedélyezték a Frontex (Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség) bevetését Moldovában.

Magyarországon az ukrán állampolgárokat a kezdetektől menedékkérőként fogadták be, azonban a kettős, magyar–ukrán állampolgársággal rendelkezők a konfliktus kitörésekor akadályokba ütköztek, mivel az akkori szabályok szerint például magyar állampolgárok nem kaphattak menedékjogot Magyarországon, így ideiglenes védelmet sem, és nem részesülhettek a menekülőknek járó ellátásokban, nem kaptak az államtól szállást, ételmezést és egészségügyi ellátást. A Kormány azonban március 7-i 86/2022. sz. kormányrendeletében menedékesként védelemben részesítette az Ukrajnában 2022. február 24-ét megelőzően tartózkodó ukrán állampolgárt, azt a hontalan személyt vagy nem ukrán harmadik országbeli állampolgárt, aki 2022. február 24-ét megelőzően nemzetközi védelemben vagy azzal egyenértékű nemzeti védelemben részesült Ukrajnában, illetve e személy családtagjait. E kormányrendelet rendezte a kettős, ezen belül a magyar állampolgárok helyzetét is, mivel a rendelet alapján számukra is biztosítani kell a menedékeseknek nyújtott valamennyi ellátást és kedvezményt, ha a magyar állampolgárság tényénél fogva kedvezőbb elbánásban nem részesül.

A fentiek mellett több rendelkezést megfogalmaztak, amely a menedékesek munkavállalásával volt kapcsolatos. A Kormány áprilisi 172/2022. sz. kormányrendelete az ukrán állampolgársággal rendelkező személyek foglalkoztatásának támogatásáról kimondta, hogy a menedékes Magyarország területén engedélymentesen jogosult munkát vállalni, ha a harmadik országbeli állampolgárok magyarországi foglalkoztatásáért felelős miniszter közleményében meghatározott foglalkozások valamelyikében dolgozik, ideértve a munkaerő-kölcsönzés útján történő foglalkoztatást is. Az e foglalkozások közé nem tartozó munkakörben a munkavállalási engedélyt a harmadik országbeli állampolgárok magyarországi foglalkoztatásának nem összevont kérelmezési eljárás alapján történő engedélyezéséről, az engedélyezési kötelezettség alóli mentességről, a fővárosi és megyei kormányhivatal munkaügyi központjának az összevont kérelmezési eljárásban való szakhatósági közreműködéséről, valamint a Magyarországon engedélymentesen foglalkoztatható harmadik országbeli állampolgárok magyarországi foglalkoztatásának bejelentéséről, és a munkabér megtérítéséről szóló 445/2013. (XI. 28.) kormányrendeletben meghatározott szempontok vizsgálata nélkül kell kiadni. A gyakorlatban ez azt

jelent, hogy a Magyarországra menekülők foglalkoztatására bizonyos esetekben egyszerűbb feltételek vonatkoznak, munkaadóik támogatást is igényelhetnek. A menedékeseknek és a menedékesként elismerésüket kérőknek munkakörétől függetlenül nincs szükségük munkavállalói engedélyre. Egyes hiányszakmákban (például bizonyos IT-munkakörök, építőmérnök, szakács, pincér) a szomszédos országok állampolgárainak foglalkoztatására eddig is más szabályok vonatkoztak, május 1-jétől azonban a menedékes vagy a menedékesként elismerését kérő Magyarország területén már bármilyen munkakörben jogosult munkavállalási engedély nélkül munkát vállalni, ideértve a munkaerő-kölcsönzés útján történő foglalkoztatást is. Az az ukrán állampolgár, aki nem rendelkezik menedékes státusszal, vagy nem kérte effajta elismerését, a harmadik országbeli állampolgárokra vonatkozó általános szabályok szerint vállalhat munkát, ami azt jelenti, hogy csak a hiányszakmában helyezkedhet el egyszerűbb feltételekkel. Az ukrán állampolgárságúak vagy ukrán–magyar kettős állampolgársággal rendelkezők foglalkoztatása után állami támogatás is igényelhető, amennyiben a munkaadó legalább heti 20 órát foglalkoztatja őket.

Az egyéb nemzetközi szervezeteket illető fejleményekkel kapcsolatban az Európa Tanács főtitkára, Marija Pejčinović Burić május 9-én kiadott közleményében májusi, Ukrajnában tett látogatásáról kiemelte, hogy az Európa Tanács a továbbiakban is kitartó támogatásáról és szolidaritásáról biztosítja Zelenszkij ukrán elnököt és az ukrán állampolgárokat. Emellett a főtitkár azonnali intézkedések megtételéről egyezett meg a vezetőikkel annak érdekében, hogy némileg kezeljék az orosz agresszió közvetlen következményeit az országban. Ez magában foglalja az ukrán főügyésznek, Irina Venegyiktovának és hivatalának nyújtott tanácsadást az emberi jogi jogsértésekkel kapcsolatban, valamint együttműködésük segítségét a Nemzetközi Büntetőbírósággal. A főtitkár közleménye alapján az ET már most intézkedéscsomagot készít elő az agressziót követő időszakra vonatkozóan.

Ezzel majdnem egy időben, április végén az EBESZ főtitkára bejelentette ukrainai különleges megfigyelő missziója (OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine) lezárásának azonnali megkezdését. A döntést az EBESZ Állandó Tanácsa március végi ülésén a tagállamok támogatásának hiánya indokolta a misszió munkájának meghosszabbításával kapcsolatban. A missziót, amely fegyvertelen civil megfigyelőkből állt, 2014 márciusában hozták létre Ukrajnában, célja az ukrainai helyzet figyelemmel kísérése volt a Donyec-medencében és egész Ukrajnában. Zbigniew Rau lengyel külügyminiszter, az EBESZ elnöke szerint ezt a nehéz döntést Oroszország lépéseire válaszul hozták meg, illetve a tagállamokkal folytatott politikai párbeszéd útján minden lehetséges

forogatókönyvet megvizsgáltak a misszió mandátumának meghosszabbítására, azonban nem maradt más lehetőség, mint hogy lépéseket tegyenek annak lezárására.

2022. május 16.

Felhasznált irodalom

- Az ukrajnai menekültek számára biztosított oktatás és támogatás. *School Education Gateway*, 2022. május 18. Online: www.schooleducationgateway.eu/hu/pub/latest/news/education-support-ua-refugees.htm
- Európai Bizottság: *Tudnivalók az ukrajnai háború elől menekülőkhöz számára* (2022. május 28.). Online: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine_hu
- Európai Parlament: *Az EU válasza az ukrajnai menekültválságra* (2022. március 29.). Online: www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/world/20220324STO26151/az-eu-valasza-az-ukrajnai-menekultvalsagra
- Kovács Ferenc: Több mint százmilliárd forintot utal a menekültválság miatt az Európai Unió Magyarországnak. *Index*, 2022. április 16. Online: <https://index.hu/belfold/2022/04/16/haboru-menekultek-europai-unio/>
- UNHCR: *Ukraine Refugee Situation* (2022. május 28.). Online: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukrainemenekultek-europai-unio/>